

A francia oktatás múltja és jelene

Összefoglalás: A 18. században, a felvilágosodás szellemében a nevelés kérdése is középpontba került és a legkiemelkedőbb tudósok dolgoztak az oktatási rendszer teljes megreformálásán. A kontinentális oktatási rendszer bölcsőjének tekinthető Franciaország az elmúlt évszázadok során több oktatási reformot is végrehajtott. Ugyanakkor megállapíthatjuk azt is, hogy a rendszer azóta alapjaiban nem változott. Az Európai Unió tagállamai közül Franciaország költ a legtöbbet oktatásra és minden negyedik lakosa tanul valamilyen oktatási intézményben. A PISA felmérések eredményei alapján mégis csak a középmezőnyben helyezkedik el.

Kulcsszavak: Franciaország, reformok, oktatási intézmények, kontinentális oktatási rendszer, PISA.

Abstract: During the 18th century, the spirit of the Enlightenment shone the spotlight on education and the most outstanding experts started to work on renewing the educational system. France, which can be seen as the cradle of the continental education system, has had numerous changes and new laws during the last centuries. At the same time we can say, that the whole system has not had fundamental changes. Among the member states of the European Union, France spends the most of its GDP on education and every fourth French person is a student in one of its institutions. However, according to the results of PISA assessment this country is located only in the middle classes.

Keywords: France, reforms, institutes, continental education, PISA.

* Pécsi Tudományegyetem, „Ok-
tatás és Társadalom” Neveléstu-
dományi Doktori Iskola
E-mail: rostagabriella@gmail.com

A felvilágosodás és Napóleon császár

[1] Varga A. (2015): *A nevelésszociológia alapjai*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Neveléstudományi Intézet, Romológia és Nevelésszociológia Tanszék, Wlisocki Henrik Szakkollégium.

[2] Németh A. (2005): *A modern magyar iskolarendszer kialakítása a nemzetközi intézményfejlődési és recepciós folyamatok tükrében*. *Iskolakultúra*, 9., p. 59. Letöltés: 2022. április 21. <http://real.mtak.hu/36368/1/2005-9.pdf>

[3] F. O. Ramirez–J. Boli (1989): A népoktatás politikai megteremtése, európai kezdetek és világméretű intézményszerűsítés. pp. 18–20. Budapest: *Oktatáskutató Intézet*, letöltés 2022. április 16. [hu/16900/16922/16922.pdf](http://real.mtak.hu/16900/16922/16922.pdf)

A felvilágosodás korában az új eszmék hatására az abszolút uralkodók politikájának részeként megjelent a szándék, hogy népük életminőségén javítsanak, alattvalóik mindennapjait megkönnyítsék. Így történt ez a 18. századi Franciaországban is, ahol a legkiemelkedőbb tudósok a nevelés megreformálásán is fokozott érdeklődéssel dolgoztak, természetesen a felvilágosodás szellemében. [1] A francia forradalom pedig többek között az oktatás területén is megteremtette a maga olyan *tabula rasa*-ját, amelyen teljesen új alapokra lehetett helyezni egy új, modernebb, a kor elvárásainak megfelelő rendszert. Napóleon hatalomra kerülése után egyik legfontosabb feladatának tartotta az oktatáspolitikát.

A modern neveléstudomány kialakulását nagymértékben befolyásolták a regionális jellemzők és a különböző országok tudományfejlődési modelljei. Ezek egyike az a napóleoni francia rendszer, amely a császárság politikájának megfelelően erősen központosított szisztémát alakított ki és a mai napig megőrizte centralizált voltát. Napóleon uralkodása alatt az oktatás irányítását az állam vette kézbe. Ilyen mértékű etatizációt azelőtt még soha nem tapasztaltunk az oktatáspolitikában. [2]

Napóleon a közigazgatás szinte valamennyi területén maradandót alkotott (Számvevőszék, Legfelsőbb Bíróság, Francia Nemzeti Bank, Becsületrend, stb.) és az általa létrehozott oktatásirányítási szisztéma lényegét illetően mindmáig nem változott.

Gyakran idézett írása szerint: „...*Valamennyi politikai kérdés közül talán ez a legfontosabb. Nem lehet szilárd alapú politikai államot létrehozni határozott alapelvekkel rendelkező tanítói testület nélkül. Ha a gyermek nem tanulja meg elég korán, hogy republikánus, monarchista, katolikus vagy szabadgondolkodó legyen, az állam nem képes nemzetet alkotni, hanem bizonytalan, mozgó alapokon fog nyugodni, örökös változásnak és felfordulásnak lesz kitéve...*” [3]

Az első törvénynek, amely 1802. május 1-jén, komoly előkészítő munka és több javaslat után készült el és lépett érvénybe, elsősorban az volt a szándéka, hogy szintetizálja az *Ancien Régime* (vagyis a királyság) hagyományait a forradalmi időszak eredményeivel. Azelőtt az oktatás a katolikus egyház (főleg a jezsuiták) kezében volt, a forradalom pedig gyakorlatilag megszüntette az egyetemeket, köztük az évszázadok óta az európai felsőoktatás fellegrájának számító párizsi *Sorbonne*-t is. [3]

Létrejön egy központosításon alapuló irányítási rendszer és egységes oktatói testületet állítanak fel, melynek a hazához, a katolikus egyházhoz valamint a császársághoz egyaránt hű elit kialakítása a feladata. Érdekes aktualitása a témának a mai magyarországi oktatáspolitikában megfigyelhető változások megjelenése.

Emellett megalapít egy különleges katonai iskolát és előkészíti a jogi, az orvostudományi és a gyógyszerészeti képzések átszervezését, amelyeket a forradalmi változások meglehetősen szétziláltak.

Az állam a közép- és felsőoktatást támogatta közvetlenül, az önkormányzatok feladata az elemi és középfokú oktatás megszervezése lett. Napóleon felismerve a korábbi, 1802-es törvényének hibáit és hiányosságait, kialakította azt a rendszert, ami lényegében a mai napig változatlan maradt. A neveléstörténészek szerint az oktatási rendszer fejlődésének egyik legje-lentősebb dátuma 1806. május 10. Napóleon második oktatási törvényének hatályba lépése. A császár az iskolarendszer eddigi legnagyobb mértékű államosítását hajtotta végre. Kimondta, hogy csak az államnak van joga oktatási intézményt fenntartani, egyúttal megtartja magának a jogot az oktatók kinevezésére is. A diplomákat a Nagymester aláírásával, a császár nevében adják ki. Hasonló állami szerepvállalást Magyarországon is megfigyelhetünk, bár az 1777-es Ratio Educationis ennél sokkal kisebb mértékben folyt bele az oktatásba, felügyelte a tananyagot és a tanárképzést. [4]

A Napóleon tevékenysége által létrejött iskolarendszert kontinentális iskola-rendszernek nevezzük, amely a napóleoni háborúk évei során elterjedt Európában. A császár befolyása alatt álló államokban, az ő idején szerveződtek újjá a nevelés intézményei, természetesen francia mintára. Ez az oktatási rendszer mintegy kiindulási alapot nyújtott a legtöbb jelenkori európai ország oktatási szisztémájához és jellemzői jól megfigyelhetők a 21. század intézményeiben is. [5]

Azokban a keletebbre fekvő európai országokban, amelyek nem kerültek közvetlenül a császári birodalom fennhatósága alá, a reformok csak részlegesen jutottak el, a helyi viszonyoknak megfelelően alakultak ki.

A kontinentális iskolarendszer három különböző szintből áll: alap-, közép- és felsőoktatásból. Mindig csak a legjobbak léphetnek a következő szintre, amit valamilyen szűrőhöz, legtöbbször vizsgához kötnek. A rendszer alapja a klasszikus középiskola, ennek célja az úgynevezett „közhivatalnoki réteg” (a mindenkori állam támaszainak) képzése volt, ám fokozatosan az egész közoktatás meghatározó intézménytípusává vált. A különböző országokban más és más néven nevezik ugyan, de mindenhol ugyanazt a funkciót töltik be.

[4] Bajomi I. (2006): *Konfliktusok és konszenzusképzés az oktatásban*. Budapest: Felsőoktatási Kutatóintézet–Új Mandátum.

[5] Kozma, T. (2001): *Bevezetés a nevelés-szociológiába*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó Rt.

(6) Mrázik J. (2013): *Az iskolarendszerek nemzetközi áttekintése*. Pécs: PTE. Letöltés: 2022. április 28. http://polc.ttk.pte.hu/tamop-4.1.2.b.2-13/1-2013-0014/24/az_iskolarendszerek_nemzetkzi_ttekintse.html

Azoknak a tanulóknak, akik nem érik el a továbbtanuláshoz szükséges tudásszintet, egyéb iskolatípusokat alakítanak ki annak érdekében, hogy őket is bent tartsák a rendszerben. Először ez a középfokra volt jellemző, de manapság egyre több ilyen alternatív képzési lehetőséget találunk a felsőoktatás szintjén is (Okj, FOKSZ).

Alapvetően nem a diákok, hanem a tananyag volt a középpontban. [6] A tudomány aktuális ismeretei szerint határozták (határozzák) meg a tanterv tartalmát. A központban körvonalazott tananyag megtanítása (volt) a kontinentális rendszer legfontosabb feladata. A tanterv nem képességeket vagy készségeket tartalmaz, amelyeket el kellene érni a tanulóknak, hanem a tanítási anyag tartalmát, kötelező témáit a tanárok számára. Erre a tantárgyrendszerre épül(t) fel az iskola, sőt a pedagógusképzés egésze is.

A középiskolai tanulmányokat egy szigorú záróvizsgálattal fejezik be a tanulók, amely bizottság előtt, ünnepélyes keretek között zajlik, bizonyítványt ad és a legtöbb esetben az egyetemi tanulmányok megkezdésére is feljogosít.

A második világháború után több országban is volt átszervezés az alap- és a középszintű oktatás közötti átmenetet tekintve. Az általános iskolai oktatás éveinek száma növekedett annak érdekében, hogy a pályaválasztás későbbi életkorra helyeződjön át. Magyarországon is erre az időszakra tehető a változás, a Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium 1945-ben dolgozta ki a 8 osztályos általános iskola és 4 osztályos gimnázium rendszerét. Később, 1995-ben a NAT elfogadásával az iskolai oktatást újra elemi, alsó közép- és felső középfokra tagolták, egyúttal lehetővé tették több évfolyamon is az átjárást az általános iskola felső tagozatáról a 8 és 6 évfolyamos gimnáziumokba.

A kontinentális oktatási rendszerekben az iskola állami intézmény, mivel az állam tartja fenn. Vannak ugyan alapítványi, önkormányzati vagy egyházi intézmények is, oktatáspolitikai szempontból az is az állam iránymutatása szerint működik.

Reformok

Az 1806-os évi reformok és a két esztendővel később, 1808-ban létrehozott és méltán híressé vált önálló tanárképző intézmény, az *École Normale Supérieure* megalapítása utáni első jelentős törvénymódosításra majdnem egy évszázaddal később került sor.

Az 1882-ben hozott oktatási törvény bevezeti az oktatási kötelezettséget 6-tól 12

éves korig, vagyis tulajdonképpen az alapfokú iskola elvégzésének idejére. Másik fontos intézkedése az oktatás szekularizációja (*laïcité*), azaz leválasztása a vallásról. Így valamennyi diák ugyanazt tanulhatja, nincs helye személyes meggyőződésen, vagy más felfogáson alapuló különbségnek.

A mai napig igen közkedvelt az ún. IUT (*Instituts Universitaires de Technologie*) program, amelyet 1966-ban vezettek be azok számára, akik nem szerettek volna a felsőoktatásban továbbtanulni, de saját szakterületükön még képezték volna magukat. Ez egy rövid távú (általában két éves), gyakorlatorientált felsőfokú szakképzési forma, amelynek elvégzése után manapság a gyors munkába állás helyett sokszor valamelyik neves egyetemre jelentkeznek a fiatalok, mert így nagyobb az esélyük a felvételre, mint rögtön az érettségi megszerzése után.

Közel egy évtizedes munka után, végül 1967-ben módosították az iskolakötelezettség korhatárát, ettől az évtől kezdve már 16 éves korig kellett minden gyermeknek kötelező jelleggel iskolába járni.

1986-ban eltörölték az egyetemi felvételi vizsgákat. A franciákon kívül az Európai Unióból érkező és franciául magas szinten beszélő diákok is felvételi nélkül, tandíjmentesen tanulhatnak.

A ma is érvényben lévő, csak kisebb módosításokat megélt oktatási törvényt 1989-ben vezették be. Legfontosabb alapelve, hogy mindenkinek egyformán joga van az oktatáshoz és képzéshez. Küzdenek a főleg a bevándorlókat érintő analfabetizmus teljes felszámolásáért.

Franciaország a Pisa felmérések tükrében

Az OECD (*Organization for Economic Co-operation and Development* – Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet) 2000-ben indította el a PISA-vizsgálatot (*Program for International Student Assessment* – Nemzetközi Tanulói Teljesítménymérés Program), amely jelenleg talán a legismertebb teljesítménymérési rangsor. Három különböző területet érint a vizsgálat, ezek közül legutóbb a szövegértés, azt megelőzően a természettudományok, 2012-ben pedig a matematika állt a kiemelt helyen. 2000 óta minden harmadik évben történik mérés, melynek eredményei azt mutatják, hogy a kontinentális rendszerek – így a francia is – láthatóan gyengébben teljesítenek, mint az atlanti rendszerek.

A legutóbbi, 2018-as mérés 79 ország és oktatási rendszer 32 millió 15 éves diákját körülbelül 600 000 tanuló reprezentálta, közöttük több mint hatezren francia iskolák tanulói. Az eredmények szerint Franciaország kicsit az OECD-átlag felett teljesített, 493–495 ponttal. Az összes országot tekintve a 20–26. helyen, az OECD államai közül pedig a 15–21. a rangsorban, körülbelül azonos szinten Németországgal és Belgiummal, gyengébben, mint Nagy-Britannia, viszont megelőzi Olaszországot és Hollandiát.

A tanulók társadalmi-gazdasági helyzete nagyban befolyásolja az elért eredményeket. A PISA-felmérések folyamatosan azt bizonyítják, hogy a francia oktatási rendszer az elit környezetből érkező tanulók

előrehaladását, sikerességét preferálja és a mostohább helyzetben élő gyermekek egyre jobban leszakadnak. Utóbbiak közül csak alig 10–15 százaléknak van esélye arra, hogy jobb nevű középiskolában folytasson tanulmányokat, átlagos pontszámuk pedig 107-tel marad el azokétól, akik kedvezőbb szociológiai háttérrel rendelkeznek. Érdekes megfigyelés azonban az is, hogy ők jóval ambiciózusabbak a kedvezőbb helyzetű társaiknál, akik közül csak minden ötödik tervez felsőfokú tanulmányokat folytatni. (PISA, 2018)

A felmérésben részt vevő valamennyi országra igaz, hogy a lányok magasabb pontszámot érnek el szövegértésből és természettudományokból. Az OECD-tagállamokat tekintve ez átlagosan 30 pontot jelent. Franciaországban ez a szám valamennyivel alacsonyabb, 25 illetve 24 volt 2018-ban. Matematikából viszont a fiúk teljesítenek jobban, az OECD-átlag 5 pont, a francia 6.

A PISA-felmérések két sajnálatos dologra is rávilágítanak a francia oktatási rendszerrel kapcsolatban. A gyerekek nagyobb része – 57% – érzi úgy, hogy tanáraik teljesen érdektelenek a fejlődésükkel, előrehaladásukkal kapcsolatban. Mindössze 40% kap alkalmanként vagy rendszeresen tanácsokat tanáraiktól azzal kapcsolatban, illetve azon, hogyan javíthatnának eredményeiken. Ez a szám az OECD országokban számottevően magasabb, több mint 50%. Ennél is kevesebben, a tanulónak csak egy negyede tapasztal dicséretet az iskolában. Egy másik szignifikáns eredmény azt jelzi, hogy Brazília és Argentína mellett Franciaország a harmadik olyan állam, ahol az iskolai, órai magatartással, fegyelemmel komoly problémák vannak.

Finanszírozás

Az oktatási rendszer alapvetően kettős finanszírozású, az állami támogatás mellett az óvodákat és elemi iskolákat a helyi önkormányzatok, a középiskolákat a megyék és a régiók építik és tartják fenn. A munkáltatók a felnőttoktatásban és a szakképzés területén kapnak szerepet. Egyrészt az általuk befizetett adók és kötelező hozzájárulások révén, másrészt közvetlenül is támogathatják munkavállalóik tanulmányait.

2019-ben Franciaországban az oktatásra fordított összeg 161 milliárd EUR volt, ez a GDP 6.6%-a. Ezzel az oktatás minden szintjén többet költ tanulóira, mint az OECD-országok átlagosan. Ennek 57%-át az állam, 35%-át a helyi és regionális önkormányzatok, maradék 8%-át a családok finanszírozzák. Azok a szülők, akik alacsony jövedelmük miatt csak nagy nehézségek árán tudják gyermekeik iskoláztatását megoldani, támogatásra jogosultak, ennek összege jelenleg 400 EUR körül mozog, még ennél is magasabb összegről beszélhetünk az SNI-tanulók esetében. Ebből a pénzből fizethetik az iskolai ebédet, a szükséges különórákat, korrepetálásokat, vagy az esetleges plusz felügyeletet (*périscolaire*). Ilyen módon a tanulók 20–25 százaléka részesül támogatásban. (Eurydice)

Franciaországban az óvoda, az általános és középiskolai oktatás az állami intézményekben ingyenes. A tanulók letét fejében kölcsönözhetik ki az iskolai könyvtárból az előző évfolyamok által is használt tankönyveket. Fizetni csak azokért kell, amelyekre nem vigyázott kellőképpen a diák, így azt az állapota miatt pótolni kell. A szülőknek a kötelező olvasmányokról, esetleges enciklopédiákról, szótárakról kell gondoskodniuk.

Állami, egyházi és magániskolák

A gyerekeket júniusban kell beíratni a lakóhely szerinti oktatási intézménybe. Amennyiben a szülőnek a körzeti iskola vagy óvoda nem felel meg, alapos indokkal alátámasztott kérvényt kell benyújtania az iskolai felügyelőséghez (rectorat). Ilyenkor gyakran magánintézménybe történik a jelentkezés, itt tanul a francia gyerekek kb. 15 %-a. Ezek legtöbbször egyháziak (főleg katolikusok), amelyekben a tandíj 600–1500 EUR évente. Az ilyen iskolákban a Köztársaság felügyelete alatt, a nemzeti tantervet követve, az oktatóknak közalkalmazotti fizetést és jogokat biztosítva történik az oktatás. Kisebb osztálylétszámokat, nagyobb egyéni figyelmet és jobb felszereltséget kínálnak, mint az állami iskolák.

A magániskolák két különböző típusa az államilag szerződött (*sous contrat*) magániskolák és a nem szerződéses (*hors contrat*) magániskolák. Az állami szerződéses iskolákat (*sous contrat d'association*) a kormány működteti. Ezeknek a magániskoláknak a francia nemzeti tantervet kell követniük, és ugyanazokat a szabályokat és előírásokat kell betartaniuk, mint az állami iskoláknak.

Az állami szerződéses iskolák gyakran magasabb tandíjat kérnek azoktól a hallgatóktól, akik nem tudnak franciául. A tandíjak egyébként sokkal megfizethetőbbek (évi 300 EUR körül), mint az Egyesült Királyság és az Egyesült Államok magániskolaiban.

A nem szerződéses (*hors contrat*) magániskolák kategóriájába tartoznak azok a magániskolák, amelyek teljesen független finanszírozásúak és nincsenek kormányzati ellenőrzés alatt, bár be kell tartaniuk az Oktatási Minisztérium által kiadott szabályokat. Ezek az intézmények szabadon dönthetnek tantervükről, és gyakran szélesebb választékot kínálnak a tantárgyakból, valamint művészeti, kulturális és sportórákat (amelyeket az állami iskolák nem) tartanak. A katolikus iskolák az állami iskolákkal ellentétben hittant is taníthatnak. A legtöbb nemzetközi és két tanítási nyelvű, drága díjstruktúrájú iskola ebbe a kategóriába kerül.

A kétnyelvű iskolák többnyire elsősorban a francia anyanyelvűek igényeit szolgálják ki. A nemzetközi iskoláknak az is előnye, hogy különféle nemzeti szekciókat is kínálnak, amelyekben anyanyelvükön, saját nemzeti irodalmukat és történelmüket tanulhatják a diákok, miközben más francia nyelvű órákat, valamint koncentrált francia órákat is tartanak számukra. Létezik néhány olyan iskola is, amelyben kizárólag angol nyelven folyik a tanítás.

Franciaországban igen magas az első és második generációs bevándorlók száma, emiatt (például Marseille-ben és környékén) a francia gyerekek gyakran kisebbségbe szorulnak, itt jóval nagyobb az igény a privát oktatásra.

Az iskolai étkeztetés mindenhol térítendő, egyúttal elmondható, hogy az ételek egészségesek és jó minőségűek, legalább 4 fogásból állnak. Az arra rászoruló és az ösztöndíjban részesülő tanulók jelképes (1 eurós) összegért kapnak ebédet.

Struktúra – az óvoda École Maternelle

A francia gyerekeknek már a 18. század vége óta van lehetőségük óvodába járni és igen hamar kialakult egy jól működő rendszer annak érdekében, hogy az iparosodott városokban a dolgozó szülők gyermekeinek felügyelete megoldott legyen. A 2019-es törvénynek megfelelően pedig már minden francia kisgyermek kötelezően, 3 éves korában az óvodában (*école maternelle*) megkezdí iskolai pályafutását. Jellemzően reggel 9 órától délután 5-ig vannak bent, de a szülő hazaviheti őket ebédelni. Ilyenkor előfordul, hogy már nem is mennek vissza a délutáni időszakra, de ezt az óvodai pedagógusok gyakran nehezményezik.

Az óvodai ellátás ingyenes. Természetesen az étkezés és a külön felügyelet (*périscolaire*) térítésköteles, de ezt a szülők jövedelmük alapján, annak nagyságával arányosan fizetik. Léteznek magánóvodák (pl.: Montessori), illetve a nemzetközi iskolák is indítanak óvodai nevelést, de ezek száma elenyésző és főleg a külföldi gyerekek járnak oda.

A legkisebbek a kis csoportba érkeznek (*PS, petit section*), ahol a játék a fő tevékenység. A csoportok igen magas létszáma miatt, ami gyakran 30 körül van, igen gyorsan önállóságot tanulnak. A középső csoportban (*MS moyen section*) már minden óvodás egyedül és tisztán étkezik, egyedül jár mosdóba, interperszonális kommunikációja megfelelő, az egyéni játék szerepét átveszi az irányított tevékenységek sora: rajzolni, társasjátékkal, közös programokkal töltik a délelőttiakat, délután elsősorban a sport és a szabadterei programoké a főszerep. A nagy csoport (*GS grand section*) már tulajdonképpen iskolai előkészítő. A délutáni csendes pihenő helyett a betűkkel és számokkal ismerkednek meglehetősen feszes időbeosztás szerint, emiatt gyakran kritika éri a francia óvodai nevelést, miszerint ebben az életkorban elsősorban még a játéknak kellene a fő tevékenységnek lenni. Mire a gyermekek 6 éves korukban megérkeznek az első osztályba, már mindenkinek ismernie kell az ABC-t, le kell tudnia írni a nevét és ismernie kell a számokat is 15-ig, ezek sorrendjét, fogalmát és egyéb logikai feladatokat is meg kell tudnia oldani.

Iskolaérettségi feltételek nincsenek meghatározva a 6 éves, iskolakötelezettségi kort elért gyerekeknek, de ha a pedagógusok úgy ítélik meg, hogy az óvoda végén még komoly nehézségekkel rendelkezik a gyermek, akkor speciális pszichológiai, logopédiai és orvosi vizsgálatra küldhetik.

A szakvélemények eredményeit ismertetik a szülővel és az iskolával, közös megegyezés után pedig további egy évig az óvodában tarthatják a gyermeket. Meglehetősen ritkán történik erre példa.

Struktúra – elemi iskola École Primare

A 6-tól 16 éves korig terjedő iskolakötelezettség éveit összesen 36 héten keresztül tart a tanév és trimesterekre van osztva. Nagyjából öt egyenlő időszakot különíthetünk el, melyeket kéthetes szünidők választanak el egymástól. Emiatt a nyári vakáció rövidebb a Magyarországon megszokottól és a tanfolyam (académie) megjelölése szerinti három különböző területen (A, B, C) eltérő az első és utolsó napja. Franciaországban a hosszú szünet idején a családok útra kelnek és a nagy „népvándorlás” okozta hatalmas közlekedési dugók mérséklésének érdekében így próbálják kiterjeszteni az utazások kezdetét.

Az iskolai osztályok létszáma központilag nem meghatározott, nincs sem minimum, sem maximum, a valóságban nem ritka az igen magas, 35–40 fős osztály sem.

Az általános iskolai oktatás szerkezetét tekintve két részből áll. Az első szakasz három éve (*cours préparatoire CP, cours élémentaire première année CE1 és cours élémentaire deuxième année CE2*) az alapvető ismeretek elsajátításának időszaka.

A kisdíákok a célnak megfelelően főleg anyanyelvükről tanulnak (az összes tanóra 40%-a), a teljes óraszám 20–25%-ában matematikát, van még heti 3 óra testnevelés és néhány kiegészítő tárgy. Egy élő idegen nyelvet heti 2–3 órában már az első évtől kötelezően tanul mindenki, ez legtöbbször az angol vagy a spanyol, újabban egyre nagyobb az igény az arab nyelv oktatására is. A délelőtti órákban vannak a nagyobb figyelmet igénylő blokkok, a másfél-két óras ebédszünet után már csak a művészeti és sportfoglalkozások következnek. Azoknak a gyerekeknek, akiknél valamelyik szülő háztartásbeli (*de foyer*), kötelező hazamenni ebédelni, a jó minőségű iskolai menzára csak azok jogosultak, akiknek mindkét szülője dolgozik.

Ebben az életkorban a későbbiekhez képest nem kell olyan korán kelniük, a tanítási nap csak 8:30-kor kezdődik és szerdánként szabad a délután, így összesen heti 9 félnapra (*demi journée*) írják elő az órarendet. Ezalatt az idő alatt minden tanulni és gyakorolni valóval el kell készülni, a kisdíákok számára ugyanis tilos házi feladatot adni.

Az általános iskola második szakasza a konszolidáció ciklusa (*cycle de consolidation*) két tanévből áll (*cours moyen première année CM1 és cours moyen deuxième année CM2*). Az alapvető tantárgyak mellé bekerülnek az órarendbe a természettudományi ismeretek, a történelem és a földrajz. Az összóraszám változatlan, tehát a francia és matematika órák száma csökken.

Struktúra – alsó közép fok Collège

A közép fokú oktatás is két szakaszra van osztva. Az első időszak, az alsó-közép fokú oktatás sok változást hoz a diákok életébe. Eddig szinte mindenki a körzetes iskola tanulója volt, a *collège* kiválasztásánál azonban a szülők már figyelembe veszik gyermekeik érdeklődését, tehetségét és szorgalmát, és természetesen anyagi lehetőségeiket is szem előtt tartva íratják be a gyerekeket a körzeti, másik állami vagy valamelyik egyházi, esetleg magániskolába. Utóbbiakról általánosságban elmondható, hogy magasabb az oktatás színvonala, a tanulók leterheltsége és szigorúbban fogják a gyerekeket.

Az alsó-közép iskola nagyjából a mi felső tagozatunknak felel meg, négy évig tart (6ème, 5ème, 4ème, 3ème). A tanítási nap korábban, reggel 8 órakor kezdődik és az ebédszünet után délután 4–5 óráig is eltart. Már nincs szabad „félnap”, szerdán is egész napos az oktatás.

A tantárgyak között megjelenik a fizika-kémia, a művészettörténet, az etika és az informatika. A 2016-os törvénymódosítás egy évvel előrébb hozta a második idegen nyelv oktatásának kezdetét, 4ème helyett 5ème-től része az órarendnek. Gyakran a gimnázium utolsó két évében egy harmadik idegen nyelv tanítása is megkezdődik. A korábban már említett nyelvek mellett egyre nagyobb hangsúly helyeződik az országon belül beszélt nyelvek valamelyikének oktatására, így a breton, baszk, korzikai vagy éppen provanszál kulturális örökség sem veszik el.

A *collège* végén kerül sor az első országos vizsgára, ez a *Diplôme National du Brevet*, DNB. A vizsga három napig tart, az első két napon az írásbelik vannak, négy majd három tantárgyból. A harmadik napon következik a körülbelül 15 perces szóbeli, amelynek során a tanulók a vizsgára készített projekt munkájukról adnak számot. A *Brevet*-n összesen 700 pont szerezhető, ebből 400-at az évvégi osztályzatok adhatnak, a többi 300-at pedig a vizsgák során lehet megszerezni. A vizsga eredménye nem befolyásolja a gimnáziumi felvételt, csak jelzi a képzési szakasz végét.

Struktúra – közép iskola Lycée

A felső-közép fokú oktatási szint nagyjából a magyar középiskolának felel meg, de mindössze 3 évig (*classe de seconde, de première és de terminale*) tart. A diákok tehetségük, szorgalmuk és érdeklődésük szerint három iskolatípus közül választhatnak. Azok, akik nem készülnek a felsőoktatásba *lycée technique*-ben folytatják tanulmányaikat, ami a szakmai pályafutásra készíti fel őket, valamilyen szakmát tanulnak, az iskola elvégzése után munkába állnak. Természetesen választott mesterségük területén tovább tanulhatnak, felsőfokú szakmai végzettséget szerezhetnek.

A két másik középiskolából (*lycée générale, lycée professionnel*) továbbtanulhatnak a felsőoktatásban

azok, akik szeretnének, elsősorban műszaki területen.

Az utolsó előtti évfolyamban (*première*) a tanulóknak el kell dönteniük, hogy milyen szakon kívánnak érettségizni, ennek megfelelően állítják össze az órarendjüket. A kiválasztott tárgyak magasabb óraszám-ban jelennek meg az utolsó tanévben, míg mások teljesen eltűnnek. Ennek igen nagy a súlya és veszélyes is, hiszen azok, akik például művészeti pályára készülnek, ilyenkor már nem tanulnak matematikát. Így abban az esetben, ha később meggondolják magukat, már nem mehetnek műszaki vagy közgazdasági egyetemre.

Az utolsó tanév – a *terminale* – végén 1808 óta változatlanul, érettségi vizsgát – *baccalauréat*, vagy röviden *BAC*-tesznek. A tervezett továbbtanulási irány szerint az érettséginek három típusa van. A reál érettségi *BAC S*, amiben a matematika, fizika, kémia, biológia az elsődleges tantárgyak. A humán érettségiben *BAC L* a francia, a történelem és az idegen nyelvek dominálnak. A gazdasági érettségi *BAC ES* pedig közgazdaságtan, földrajz, történelem és matematika tantárgyakból áll. A sikeres érettségi vizsga az egyetemre való felvétel feltétele.

Felsőoktatás Université, Grandes Écoles

A francia felsőoktatásban ugyanúgy megjelenik a demokratikus nyitottság és az elitizmus kettőssége. A jelentkezők választhatják a nem túl értékes diplomát adó közegyetemeket (*les facs*), melyekre a bejutáshoz elég a sikeres érettségi és minimális a beiratkozási díj, tandíj pedig nincsen. Jóval kevesebben kerülnek be az elit intézményekbe (*les grandes écoles*), melyeket a világ legjobb egyetemei között tartanak számon. Utóbbiakban változó összegű, de általánosságban igen magas tandíjra kell számítani. A felvétel vizsgához kötött, így csak a legjobbak juthatnak be. A szociálisan rászoruló, de tanulmányaikat jó eredményekkel folytató hallgatók számára különböző ösztöndíjak teszik lehetővé, hogy ilyen iskolatípusban tanulhassanak. Az Európai Unió országaiból érkező egyetemisták ugyanolyan jogokkal és fizetési kötelezettségekkel rendelkeznek, mint francia társaik. A franciaországi egyetemek diákjainak 10–12 százaléka külföldi állampolgár.

Az európai mobilitás biztosításának érdekében a francia felsőoktatás 1999 óta három, egymásra épülő szintből áll (*LMD Licence-Master-Doctorat*), összesen 8 tanév alatt lehet a végére jutni. Az első két szint minden félévében legalább 30–30 kreditet kell a hallgatónak szereznie a teljesítéshez.

A *Licence 4* szemeszter alatt, 120 kredit birtokában megszerezhető. A középfoknál magasabb végzettséget ad azoknak, akik nem kívánják tovább folytatni egyetemi tanulmányaikat, de sokan a *Grandes Écoles*-ba való előkészítőnek tekintik, hiszen a *Licence* megszerzése után könnyebb a bejutás. A *Licence* ezen kívül elegendő lehet például bizonyos tantárgyak tanításához az alap- és középfokú oktatási intézményekben.

A *Baccalaureus* vagyis *Bachelor* szinthez újabb két szemeszter és 60 kredit elvégzése szükséges. Az egyetemi tanulmányok negyedik és ötödik tanéve a *Master* szint teljesítése, itt is félévenként legalább 30–30

kreditet kell szerezni.

Amennyiben a hallgató a *Master* fokozat elérése után is tovább kívánja folytatni tanulmányait, a PhD megszerzéséért még hat szemeszteren keresztül tanul a *Doctorat* szinten. Ezekben az években fizetést kap az államtól.

Jelenleg Franciaországban 72 egyetem, 25 egyetemi közösség, 271 doktori iskola, 227 mérnökiskola, 220 kereskedelmi, 45 művészeti, 22 építészképző, valamint 3000 magániskola várja a felsőoktatásba a diákokat. (Campus France)

Összegzés

Összességében megállapítható, hogy a francia oktatási rendszer erősen hierarchikus, az oktatási intézmények többségében (kb. 85%) állami fenntartásúak, de strukturális különbség nincs az állami, magán vagy egyházi fenntartású iskolák között. A francia diákok életében igen nagy jelentőséget kapnak az osztályzatok és a vizsgaeredmények. Az értékelések 0–20-ig terjednek, a teljesítéshez legalább 10-es értékelést kell elérni.

A rendszer erősen centralizált, sajátosságai a tanügyi régiók (*académies, rectorat*) élükön az Oktatási Minisztériumot képviselő rektorokkal (*rector*). Az oktatási programok minden régióban azonosak.